

Türkiye’de Çocuk Haklarının Durumu

Oğuz Polat

Prof. Dr.
Marmara Üniversitesi
0–18 Çocuk Hakları için Yurttaş Hareketi Başkanı

Özet: Türkiye’de Çocuk Hakları Sözleşmesi 1995 yılında yürürlüğe girmiştir. Ancak, ülkemizde bu sözleşmenin öngördüğü iyileştirmeler konusunda yapılanlar tatmin edici değildir ve ciddi bir başarı düzeyi yakalanamamıştır. Dolayısıyla, çocuk hakları konusu yeterince bilinmemekte ve günümüzde çocuk işçiliği, sokak çocukları ve sokakta çalışan çocuklar gibi sorunlar büyüyerek devam etmektedir. Çalışma bu sorunun boyutlarını ortaya koyarak, çocuk hakları konusundaki ve sokak çocukları sorununa yönelik bilinçliliği artırmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk hakları, çocuk istismarı, sokak çocukları, yoksulluk

The State of the Rights of the Child in Turkey

Abstract: U.N. Convention on the Rights of the Child was put into effect in 1995 in Turkey. Yet, the progress in this area is not satisfactory because the improvement required by the Convention has not been achieved to a great extent. Thus, the issue of the rights of children is not widely known, and the problems of child labor, street children and under-aged street vendors continue to worsen. This study aims to discuss and present the size of the problem, and to increase awareness towards the rights of the child and the children of the street.

Key Words: The rights of the child, child abuse, street children, poverty

Çocuk Haklarının Korunması Çabalarının Kısa Tarihçesi

Türkiye, Birleşmiş Milletler Genel Merkezi’nde 29–30 Eylül 1989 tarihleri arasında toplanan “Çocuklar için Dünya Zirvesi”nde ilk kez imzaya açılan Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni, toplantıda bulunan dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın imzalamasıyla, ilk imza koyan devletler içinde yer almıştır. Ancak, yasanın yürürlüğe girmesi için, gereken sayıda ülkenin meclisinde Sözleşmenin onaylanması işlemi ancak 9 Aralık 1994 de tamamlanmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi, 27 Ocak 1995 tarihinde 22184 sayılı resmi gazetede yayınlanan 4058 sayılı yasa ile iç hukuk kuralına dönüşmüştür.

Türkiye sözleşmeyi imzalamasına rağmen, sözleşmenin düzenlediği konularda iyileştirme ve çocukların yüksek yararı için yeterli olma konusunda istenilen düzeye gelememiştir. Özellikle iç hukuk normlarını gözden geçirerek

sözleşmeyle çelişen hükümleri saptayarak gerekli değişiklikleri yapmak durumunda ve yükümlülüğünde olmasına karşın çalışmalar çok yavaş yürütülmekte, hiçbir zaman öncelik alamamaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin imzalanmasından sonra geçen 19 yılda, özellikle medeni kanun, iş kanunu, ceza kanunu ve özel koruma tedbirlerine ihtiyaç duyan çocuklar konularında yapılması gereken acil birçok değişiklikten hiç birinin gerçekleşmediği dikkat çekmektedir. Bu konudaki girişimlerin yeterli olmadığı ve geciktirildiği görülmektedir.

Çocuk haklarının en temeli sayılan çocuğun bir birey olduğu ilkesi, bizim için halen kabul gören bir ilke değildir. Bugün toplumumuzda bir çocuğun birey olarak kabul edildiğini söyleyebilmek güçtür. Sözleşmede yer alan prensiplerin ise çok azının yaşama geçirilmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Oysa, çocuk hakları konusunda bir politika oluşturulamamış olan ülkemizde; şiddet, istismar, uyuşturucu, cinsel sömürü, eğitimsizlik, kız çocuklarının zorunlu eğitime devam edememeleri, yoksulluk, göç gibi çok önemli problemler artarak büyümektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesine 1989 yılında ilk imza koyan ülkelerden birisi olmamıza karşın, tıp ve hukuk öğrencileri ile yapılan bir anket çalışmasında, çocuk haklarını duymuş olanlar ancak yüzde 52 oranına ulaşmıştır. Çocuk istismarı gibi çocuk koruması ve gelişmesini içeren istismar konusunda en önemli görevleri üstlenecek olan geleceğin doktor ve hukukçularıyla yapılan ankette bu sonuca ulaşmak, çocuk haklarına olan duyarsızlığın çarpıcı bir örneğidir. İstanbul'daki bir üniversitede çocuk haklarını sadece duymuş olanların oranının ancak yarıya ulaşması, toplumumuzun çocuk haklarını, bırakın benimsemeyi, öğrenme aşamasına bile gelemediğini göstermektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin, uluslararası sözleşmeler içinde en hızlı ve yaygın kabul gören antlaşma olduğu belirtilmektedir. Gerçekten 1989'dan bugüne gelindiğinde, Somali dışında tüm dünya ülkelerinin sözleşmeye imza attığı ve meclislerinden onaylayarak geçirdikleri görülmektedir. Bu durum, çocuk haklarının herkes tarafından onaylanan ve kabul edilen bir kavram olduğunu göstermektedir. Ama gerçekten böyle midir? Bunu tartışmak gerekmektedir. Çünkü yaşanan birçok olay, çocuk haklarının herkes tarafından kabul edilen bir kavram olmadığını, en azından benimsenmediğini göstermektedir.

Günümüz Türkiye'sinde Çocukların Yaşam Koşulları

Bugün Türkiye'de çocuğun durumuna baktığımızda, birçok problemin kemikleştiği ve artık kısa dönemli uygulamalarla çözülemez duruma geldiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, bar olan problemlere her geçen gün yenileri eklenmektedir. En üzücü boyut ise, birçok probleme yönelik olarak, çok görünür ve ortalıkta olmadığı varsayıldığı için, hiç bir şeyin yapılmamasıdır. Bunlar içinde, kız çocuklarının da mağdur edildiği fuhuş sektörü sorunu, erkek

çocuklarına yönelik cinsel istismarın ve eroin kullanımının özellikle bazı bölgelerde hızlı artışı, kız çocukların özellikle doğu bölgelerinde okul yerine kuran kurslarına gitmesi, gasp ve kap-kaç olaylarının artması, organize çete suçlarında çocukların çok daha fazla yer alıyor olması ve sokakta çalışan çocuk sayısının çok artmış olması gibi sorunlar en önemlileridir. Ek olarak, dayak ve fiziksel istismarı, madde kullanımını, okulda akranlar arası şiddet olgularını ve halen bu korunmaya muhtaç çocuklar için etkin ve uzmanlaşmış kurumsal yapılar için hiçbir adım atılmamasını da, temel sorunlar arasında saymak gerekiyor.

Bu olumsuz tablonun nedenlerini irdelediğimizde ilk sırada yoksulluğun yer aldığını görüyoruz. Dünya Bankasının son yaptığı araştırmadaki verilere göre Türkiye'de nüfusun yüzde 27'si yoksulluk düzeyinin altında yaşamaktadır. Nüfusun yüzde 3.4'ü günde 1 dolardan, yüzde 18.7'si ise 2 dolardan daha az gelir elde etmektedir. Dünya Bankası 2007 yılı "Dünya Gelişme Raporu Seçilmiş Göstergeleri" ne göre Türkiye yoksul nüfusun oranı açısından Cezayir (yüzde 22.6), Sri Lanka (yüzde 25), Tunus (yüzde 7.6), Jamaika (yüzde 18.7) gibi ülkelerin gerisindedir. Günde 1 dolardan az gelir elde eden nüfus itibarıyla Türkiye; İran, Kırgızistan, Malezya, Fas, Makedonya gibi ülkelerin bile gerisinde kalmaktadır.

Çocuk açısından bu yoksulluğun nasıl etkiler gösterdiğini, çocuk haklarının gelişmişliğinin en önemli kriterlerinden olan yaşatma, ya da diğer söyleyişle sağlık boyutundaki tablo aşağıda gözler önüne serilmektedir.

Türkiye'de kötü beslenen çocukların toplama oranı yüzde 4 dür. Türkiye, bu açıdan da Romanya (yüzde 3), Sırbistan (yüzde 2), Şili (yüzde 1) gibi ülkelerin gerisinde görülmektedir. Türkiye'de beş yaş altı çocukların ölüm oranı ise binde 32. Bu oran Kolombiya (binde 21), Kuveyt (binde 12), Suriye (binde 16) gibi ülkelerden daha yüksektir. Bu rakamlar daha fazla yoruma gerek bırakmamaktadır.

Türkiye'de her yüz bin doğumda 70 anne yaşamını kaybetmektedir. Doğumların halen yüzde 17'sine, yetkin bir sağlık görevlisi girmemektedir. Bu rakamlar Arnavutluk (55 anne, yüzde 2), Ürdün (41 anne, yüzde 0), Romanya (49 anne, yüzde 1), Türkmenistan (31 anne, yüzde 3) ve Özbekistan (24 anne, yüzde 4) gibi ülkelerde Türkiye'den çok daha düşüktür. Bu da çocuk ve anne sağlığı açısından yetersiz bir durumda olduğumuzu göstermektedir. Bu rakamlar ve oranlar ne durumda olduğumuzu çok açık olarak göstermekle beraber, ürkütücü olan bu tablonun her geçen gün daha da kötüye doğru gitmekte olduğu gerçektir.

Çocuk Sorunlarını Tetikleyen Nedenler

Global olarak Türkiye'de çocuk konusuna baktığımızda sorunları tetikleyen faktörlerin başında nüfus artışı ve göçler gelmektedir. İç göç, bozuk gelir dağılımı, yetersiz eğitim, hızlı nüfus artışı, atıl işgücü ve işsizlik

oranlarındaki yükseklik, nüfusun büyük bir bölümünün halen kırsal kesimde istihdam ediliyor olması ve çocuk istismarı gibi etmenler özel korunma tedbirlerine muhtaç çocukların sayısının artmasında başlıca nedenler arasında sayılmaktadır.

Son 30 yılda, ağırlıklı olarak kırsal olan ülke nüfusu, ağırlıklı olarak kentsel nüfus yapısına dönüşmüştür. 1970 yılında nüfusun yüzde 32,4'ü kentsel alanlarda, yüzde 67,6'sı kırsal alanlarda yaşarken, 2000 yılı itibariyle nüfusun yüzde 70,6'sı kentsel yerleşim yerlerinde ve sadece yüzde 29,4'ü kırsal yerleşim bölgelerinde yaşamaya başlamıştır. Bu süre içerisinde iç göç kesintisiz olarak sürmüştür.

Tablo 1: Yıllara Göre Kent ve Kır Nüfusu Dağılımı¹

Yıl	Toplam Nüfus	Kent Nüfusu (1)	%	Kır Nüfusu	%
1970	35.605.156	11.550.644	32,4	24.054.512	67,6
1975	40.347.719	15.181.918	37,6	25.165.801	62,4
1980	44.736.957	18.824.957	42,1	25.912.000	57,9
1985	50.664.458	23.926.262	47,2	26.738.196	52,8
1990	56.473.035	30.515.681	54,0	25.957.354	46,0
1995 (2)	62.171.000	37.853.969	60,9	24.317.031	39,1
2000 (2)	67.332.000	47.549.543	70,6	19.782.457	29,4

Hızlı kentleşme geniş gecekonduların oluşmasıyla sonuçlanmıştır. Sayıları giderek yükselen gecekonduların mevcut hizmetler ve altyapı üzerinde baskı yaratmakta; sağlık, eğitim ve diğer temel hizmetlere yönelik talep artışına yol açmaktadır. Kentsel ortama bu hızlı geçiş, daha önce yaşanmayan bazı sorunların ciddi boyutlarda ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sanayileşmiş veya il metropollerinde çevresinde gelişen büyük ve plansız yerleşim birimlerine temel hizmetlerin, özellikle sağlık, eğitim, su ve sanitasyon gibi hizmetlerin götürülmesinde büyük zorluklar yaşanmakta ve bu hizmetler yeterince yerine getirilememektedir.

Hızlı göç, kentlerdeki nüfus yoğunluğunu ve bağlantılı olarak da; sağlık, eğitim ve konut gibi sosyal hizmetlerle, istihdam alanındaki baskıları daha da artırmaktadır. Kentsel merkezlere yeni gelen aileler, mevcut sosyal yapıların dışında kalan ve kendileri de kente henüz yeni gelen düzensiz topluluklarla bir araya gelerek, toplumun en hassas kesimini oluşturmaktadırlar. Vasıfsız emeğe dayalı enformel sektör dışında iş bulmanın güçlüğü, bilsalar da ücretlerin çok düşük olması ve bu tür ailelerin büyük çoğunlukla gelir düzeylerinin hayli düşük olması, genellikle yoksulluk sınırının

¹ Kaynak: DİE, DPT. (1) Kent, 20.000 ve daha fazla nüfusu olan yerleşmedir. (2) Yıl sonu itibariyle tahmin.

altında yaşam sürmeleri anlamına gelmektedir. Böyle bir ortamda çocukların aile gelirine yaptıkları katkının önemi ise artmaktadır. Sonuçta çocuklar uzun dönemli bir yatırım alanı olarak değil, ailenin ekonomik sıkıntıları için günübirlik çözüm yolu, gelir kaynağı olarak görülmektedirler.

Kırdan kente göç olgusunun yarattığı en temel sorunlardan biri yığınlaşma sürecini yaşayan göçerlerin kent çevresinde hızla gecekondulaşma sürecini oluşturmalarıdır. Böylelikle bir taraftan kır özelliklerini kente taşımaya çalışan, öte taraftan kent özelliklerine uyum sağlamak zorunda kalan kırsal kent arasına sıkışmış, yaşamlarında zaman zaman kente tepki, zaman zaman da kırsal özelemleri sergileyen bir alt kültür oluşmuştur. Bu gecekondulaşma önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle risk altında çocuklar için çok olumsuz bir ortamın oluştuğu gözlenmektedir. Gecekondulaşma, işsizlik, konut, çevre, trafik gibi sorunlarla birlikte temel sorunun yeni bir yaşam tarzından kaynaklanan uyumsuzluk sorunları olduğu görülmektedir. Bu uyumsuzlukta güç koşullardaki çocuklar için önemli bir zemin oluşturmakta ve çocuklar sokağa itilmektedir.

Çocuk Hakları, Eğitim ve Çalışma

Türkiye'de eğitimin de, sağlıkta olduğu gibi çok sorunlu bir alan olduğu gerçektir. Kız çocuklarının yarısı, erkek çocuklarının dörtte biri zorunlu ilköğretim sonrasında öğrenimlerine devam edememektedir. Çocuk Haklarının en temel prensiplerinden birisi olan gelişim hakkından, eğitimdeki problemler yüzünden yararlanılamamaktadır. Okul öncesi eğitimde köklü bir atılım yapılamamıştır. Okullaşma oranları; 3-4 yaşta yüzde 3; 5 yaşta yüzde 16.5'tir.

Cinsiyet ayrımcılığının en fazla görüldüğü yerlerden birisi de eğitimidir. 6-13 yaş grubu okullaşma oranı kızlarda yüzde 87.2, erkeklerde yüzde 92.3'dür. Kızların okullaşma oranı her alanda erkek öğrencilerin altında olup; eğitim süresi uzadıkça kızların okullaşma oranı daha da düşmektedir. Türkiye'nin dünya ortalamasına göre 145 bin sınıf açığı bulunmaktadır. Türkiye'de öğrencilerin yüzde 60'ı mevcudu 31 ve daha kalabalık sınıflarda okumaktadır. Örneğin İstanbul'un sınıf ortalaması 63'dür. (Dünya ortalaması 26) Ortaöğretimde brüt okullaşma oranı yüzde 60.9'da kalmıştır; bu oran erkekler için yüzde 68.6, kızlardaysa yüzde 52.7'dir. Ortaöğretimde net okullaşma oranı yüzde 43.2'dir; bu oran kızlarda 38.8, erkeklerde 47.3'dür.

Okul çağındaki çocuklardan büyük kısmı genellikle ailelerinin ekonomik yetersizliklerinin veya işgücü ihtiyaçlarından dolayı genç yaşlarda çalışma yaşamına aktif olarak girmekte, mesleki eğitim görmediklerinden düz işçi olarak, düşük ücretle veya ücretsiz ve sosyal güvencesiz olarak çalıştırılmaktadır.

Aktif çalışma yaşamına katılan çocuklardan kırsal kesimde tarımda çalışanların büyük bir kısmı, ailelerine ait işletmelerinde ücretsiz aile işçisi

olarak çalışırken, diğer bir kısmı da gündelikçi veya aylıkçı olarak ailesinden uzak ve sosyal güvenceden yoksun olarak zor koşullar altında çalışmaktadır. Ayrıca, tarım sektöründe çalışan çocukların hem çalışma mevzuatı hem de sosyal güvenlik kapsamı dışında oldukları görülmektedir.

Kentte çalışan çocuklar ise genellikle küçük imalat yapan işletmelerde sağlıksız ortamlarda, ağır işlerde, düşük ücretlerle, uzun sürelerle ve sosyal güvenlik olanaklarından yararlandırılmadan çalıştırılmaktadır. Tüm bu zorlu koşullar içerisinde yıpranan çocuklar yetişkinlere ödenen aylık asgari ücretin üzerinde kazanç bulacaklarına inandıkları gerekçesiyle sokakta çalışmaya başlamaktadırlar.

Yoksulluk ve günlük geçim ihtiyacının sağlanması zorunluluğu yanında, çocuk emeği ve istihdamı ile ilgili mevzuatın, özellikle denetimi daha düzenli olan sanayi işlerinde 15 yaşın altında çocuk çalıştırılmasını engellemesi, çocukları ve ailelerini, günlük sıcak paranın kazanıldığı, daha kolay istihdam olanağı oluşturan, herhangi bir eğitim ve yetenek gerektirmeyen daha denetimsiz bir alan olan sokakta çalışmaya veya çalıştırmaya itmektedir.

Çocuk İstismarı

Çocuğun kişiliğini yok sayarak ona yapılan her türlü sözel, fiziksel hareket istismardır. Her birey gibi, çocuğun vücudunun da kendisine ait olduğunu unutmamak gerekir. Ülkemizde çocuk istismarının durumunu yansıtan sayısal verilere dayanan bilginin çok kısıtlı olması bu konuda sağlıklı yaklaşımların yapılabilmesini engellemektedir. Buna rağmen İstanbul bölgesinde yapılan bazı çalışmaların sonuçları konu hakkında bir görüş oluşturmaya yardımcı olmaktadır. İstanbul'da ortaöğretim kurumlarında dayak olgusunun yüzde 87'lere varan oranda çıkması ile kendileri dayaktan kadın sığınma evine gitmek zorunda kalan annelerin çocuklarını dövme oranının yüzde 91 çıkması istismarın ülkemizde yaşandığını gösteren örneklerdir.

Ceza Kanunu'nda ve Medeni Kanun'da yakın zamana kadar yer almış olan birtakım hükümler de çocuk istismarına yasal zemin hazırlamıştır. Örneğin; Medeni Kanun anne babanın çocuk üzerindeki hakkını "şahıs üzerinde mutlak hak" statüsünde bir hak olarak düzenlemiştir. Velayet hakkı olarak adlandırılan bu hak, bakıp gözetme yükümlülüğünden farklı olarak "Tedip Hakkı"nın da içermiştir. Tedip hakkı ise anne babaya çocuğu eğitmek, bükmek ve bu işlemin gerektirdiği ölçüde cezalandırmak olanağını vermektedir. Bu gün pek çok hukukçu fiziksel cezalandırmayı reddetse de, "tedip etmek" fiziksel cezalandırmayı da içerdiğinden ve bundan bir kuşak önceki hukukçularca bu hakkın amaçlanan eğitimle orantılı şiddeti içerdiği kabul edildiğinden, günümüzde toplumda yerleşik anlayış bu şekildedir. "Anne-baba döver de, sever de" şeklinde özetlenebilecek bu anlayışın istismara kültürel bir zemin oluşturduğunu söylemek, yaşanan olaylar göz önüne alındığında çok abartılı olmaz. Bu anlayış kendisini eğitim kurumlarında

da göstermektedir. Bazı öğretmenler, okul disiplin yönetmeliği ile öngörülen ceza sisteminin uygulanması ve çocuğun disiplin kuruluna sevk edilmesi yerine, kendisince verilecek bir fiziksel cezayı daha eğitici bulabilmektedirler.

Çocuğun, tokatla başlayan ve öldürmeye kadar gidebilen yelpazede şiddet görme olasılığı vardır. Şiddetin çocuğun vücudunda ve ruhunda yol açtığı hasar her zaman kolay tamir olmaz. Bu etkilerinin yanı sıra, çocuğun problem çözme yöntemi olarak, büyüklerinden gördüğü şiddeti kendisinin de uygulaması bir başka problemi yaratmaktadır. Çocuklar kendilerine en yakın olan anne, baba ya da öğretmeni taklit ettiklerinden, bu tip davranışlara maruz kaldıklarında onlar da benzeri durumlarda aynısını yaparlar. Çocuğa şiddet uygulamak, gerek yetişkinler gerekse çocuklar tarafından kanıksanmış ve içselleştirilmiştir. Bu anlayışı düzeltmek oldukça zor olacaktır. Fiziksel şiddete dayanamayan çocukların itildikleri yer sokaktır.

Çok önemli bir başka istismar boyutu da cinsel istismardır. Aile içinde görülen "ensest" olarak isimlendirilen cinsel istismarın görülme sıklığının, raporlanabilmiş olgulardan çok daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Gözden kaçan bir başka boyut ise, erkek çocuklarının da kız çocukları kadar cinsel istismara uğradıklarıdır.

Çocuk fuhuşu ve çocuk pornosu da cinsel istismarın bir başka boyutudur. Çocuklar on'lu yaşlardan itibaren fuhuşa itilmekte ve kazanç kaynağı olarak kullanılmaktadır. Özellikle kız çocukların ileri yaşlarda sokakta rastlanmama sebeplerinden biri fuhuş sektörüne kaydırılmalarıdır. Gerek internet ortamında gerekse VCD formatında çocuk pornografisi çok yaygındır ve giderek artmaktadır. İnternette serbestçe çocuk pornografisinin yayınlanmasının 'erotik haz bulmaya' yaramasından çok bireyleri 'röntgencilik ve cinsel saldırı' gibi çocuklara yönelik suç işlemeye yönelttiği veya bu tarz eylemlerin kanıksanmasına yol açtığı da aşıkardır.

Hepimizin var olduğunu bildiğimiz 'çocuk fuhuşu ve pornosu' ile ilgili hiçbir veri olmadığını özellikle belirtmeliyim. Yeraltında mafyanın sokaktaki kız çocuklarına el koyduğu, otellerde ve gizli evlerde bu çocukları pazarladığı konuşulmasına karşın, durumun gün ışığına çıkarılmadığı görülmektedir. Cinsel ve fiziksel istismar, çocuğun sokağa itilmesine neden olduğu gibi, sokakta da çocukların sıklıkla karşılaştıkları hak ihlallerinin önde gelen türleridir.

Sokak Çocukları ve Sokakta Çalışan Çocuklar

Kısaca bahsettiğimiz çocuk hakları ihlalleri; ailedeki sosyal ve ekonomik sorunlar, istismar ve ihmal nedeniyle sokakta çalışan/çalıştırılan çocuklar ile ailesiyle bağlarını koparmış sokakta yaşayan çocuklar sorununu da karşımıza çıkarmaktadır. Sokakta genellikle marjinal işlerde çalıştırılan çocukların, kısa zamanda ailelerinden koparak sokağı mekan tutukları, sokakta yaşayan çocuk grubuna geçtikleri görülmektedir. Yoksulluk, göç, çarpık kentleşme ve

beraberinde getirdiği sağıksız yerleşim bölgeleri, parçalanmış aile, aile içinde şiddet, değışik eşler ve onların çocukları, cinsel ve duygusal istismar, eğitimsizlik ve her türlü istismar ve ihmal, çocukları, ailenin dışına, başıboşluğa ve sonuçta sokağa itmektedir. Bu sürecin ürünü olarak, ülkemizde sokak çocuklarının sayısındaki artış endişe verici boyutlara ulaşmıştır. 2003 yılı ortasına kadar toplam ulaşılan çocuk sayısı 23.872'dir. Sokakta çalışma yaşı 7-11 arasında yoğunlaşmaktadır. Sokakta çalışan ya da yaşayan çocukların yüzde 90'ını erkektir.

Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan 2001-2005 dönemine ait Türkiye'de Çocuk ve Kadınların Durumu Raporu'nda, yaklaşık 500.000 muhtaç çocuk sayısından bahsedilmektedir. Ancak, Adalet Bakanlığı'nın korunmaya muhtaç ve suça bulaşmış çocuklarla ilgili yaptığı araştırma, çarpıcı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Çocukları Koruma Kanunu'na ışık tutması için yapılan çalışmaya göre, Türkiye'de 0-18 yaşları arasındaki 6 milyon çocuk korunmaya muhtaçtır. Çeşitli nedenlerle cezaevine giren 1.170, islahevlerinde ise 679 çocuk bulunmaktadır. TBMM'de çocukları sokağa düşüren nedenlerle sokak çocuklarının sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan Meclis Araştırma Komisyonu'na bilgi veren yetkililer, 11.346 çocuk hakkında hırsızlık, 3.682 çocuk hakkında müessir fiil, 1.742 çocuk hakkında trafik, 1.700 çocuk hakkında gasp, 1.254 çocuk hakkında da ırza tasaddi suçundan dolayı dava açıldığını açıklamışlardır. Buna göre, Türkiye nüfusunun yaklaşık onda biri kadar çocuk, çeşitli nedenlerle korunmaya muhtaç durumdadır. Tüm bunların yanında çok sayıda çocuk hakkında da çeşitli suçlardan dava açılmıştır. Rakamlara dikkat edilecek olursa SHÇEK'in mevcut kapasitesi, korunmaya muhtaç çocukların tümüne hizmet vermekten çok uzaktır.

Sokakta çalışma; ilk bakışta özellikle mendil, kitap, sebze meyve vb. satma gibi alanlarda çok da ağır ve tehlikeli şartlar içermiyormuş gibi görünmektedir. Ancak, derinlemesine araştırıldığında; haftanın 7 günü 14 saate varan çalışma saatleri, yetersiz ve dengesiz beslenme, fiziksel şiddete maruz kalma, cinsel taciz, eğitim eksikliği ve şefkat eksikliği gibi doğrudan olumsuz etkileri yanında sokakta çalışmaktan sokakta yaşamaya geçişin kolaylaşması, bağımlılık yapıcı maddeleri kullanma alışkanlığının edinilmesinin kolaylaşması gibi dolaylı etkileri de eklendiğinde sokakta çalışma; çocukların fiziksel, mental, psikolojik gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Sokakta çalışan çocuk problemi önemli ve her geçen gün büyüyen bir problemdir. Eğitim almaları gereken dönemde, sokaklarda enformel sektör işlerde çalışıyor olmaları, sağlık ve güvenlik açısından riskli ortamlarda yaşıyor olmaları önemli problemlerdir ve çocukların gelişimleri ve eğitimleri açısından önemli sıkıntılara yol açmaktadır. Ayrıca, bu çocukların daha sonra evden koparak sokağa kaçmaları ve sokak çocukları olmaları da önemli risk faktörleri içindedir. Sokakta yaşayan ve çalışan çocukları bekleyen suça maruz kalma dışında diğer sorunlar ise; çocukların suça itilmeleri ve madde bağımlılığıdır.

Sonuç

Özetle; Türkiye Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalamış olmasına karşın, çocukların korunması, yaşatılması, geliştirilmesi ve katılımları için yeterli düzeyde ilerleme sağlanamadığı görülmektedir. Çocukların yararı için gereken koşulların ülkemizde hala oluşmamış olduğu açıktır. En iyimser gözlüklerle baktığımızda bile, çocuklar için eskiye göre bugün iyileşmiş çok az sayıda koşuldan bahsedebiliyoruz. Ancak, çocuk haklarına ve çocuğun gelişimine uygun bir ortama ulaşabilmek için alınması gereken daha çok uzun bir yol olduğu bir gerçektir. Bugüne kadar hükümetlerin, özellikle iç hukuk normlarını gözden geçirerek Sözleşme ile çelişen hükümlerini değiştirme konusunda çok az şey yaptığı görülmektedir.

Türkiye'de çocuğun durumuna genel olarak bakıldığında, durumlarının pek de parlak olduğunu söylemek güçtür. Özellikle çocuğun tek başına birey olarak değerlendirilebilmesine yönelik temel bakış açısının noksanlığı dikkati çekmektedir. Bununla ilgili en iyi gösterge de çocuğun katılım hakkının olmamasıdır. Çocuk kendisiyle ilgili hiçbir kararı alma ve bu karara katılma hakkına sahip değildir. Çünkü çocuk ile ana ve babası arasındaki durum bir velayet ilişkisine değil, velayet hakkına dayanmaktadır. Türkiye'de velayet hala yetişkinlere çocuklar üzerinde hak veren bir statüdür. Başka bir deyişle çocuklarla ilgili kararları anne-baba çocuğa danışmadan, kendi başlarına verirler.

Çocuğun toplumsal yaşamda da katılım eksikliğine en iyi örnek, çocuğun sendika üyesi olabilmesi için 16, dernek üyesi olabilmesi için ise 18 yaşına gelmesi gerekmektedir. Çocukların okul yönetimine katılımları da özel konuları bakımından yeterli değildir. Tüm bunlar çocuğun bir birey olarak kabul edilmediği ve onun yetiştirilmesine yönelik yeterli yatırım ve girişimin olmadığı sonucunu doğurmaktadır. Türkiye'nin en büyük problemi bir çocuk politikası geliştirmemiş olması ve sadece günlük tedbirlerle durumu idare etmeye çalışmasıdır. Çocuk politikasının oluşturularak en azından kısa ve orta dönemli stratejilerin oluşturulması zorunluluğu devam etmektedir.

Kaynaklar

- Polat, O., 1999, *Çocuk ve Hakları*, Analiz Yayınları, İstanbul.
_____, 2007, *Türkiye'de Çocuğun Durumu*, 0-18.org, Eylül.
UNDP, 2007, *Dünya Gelişme Raporu – Seçilmiş Göstergeler*, UNDP.
UNICEF, 2001-2005, *Türkiye'de Çocuk ve Kadınların Durumu Raporu*, UNICEF.

